

I. Η Κύπρος κατά την πρώτη περίοδο της Αγγλοκρατίας (1878-1925)

II. Η Κύπρος κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου: οι οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες και τα Οκτωβριανά του 1931

Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο ξεκίνησε το 1878 όταν οι Βρετανοί απέκτησαν το νησί από τους Οθωμανούς Τούρκους. Η απόφαση των Βρετανών για την απόκτηση της Κύπρου σχετιζόταν με τα στρατηγικά τους συμφέροντα στην περιοχή: Η Κύπρος μπορούσε να χρησιμεύσει ως βάση, από την οποία οι Βρετανοί θα μπορούσαν - μετά και την διάνοιξη της διώρυγας του Σουέζ στην Αίγυπτο το 1869 - να ελέγχουν τον θαλάσσιο δρόμο που οδηγούσε στην πολυτιμότερή τους αποικία, την Ινδία. Έτσι, το 1878, κατά τη διάρκεια του Συνεδρίου στο Βερολίνο, η Αγγλία προχώρησε σε μυστική συμφωνία με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, για την απόκτηση της Κύπρου (*Σύμβαση της Κύπρου*), λαμβάνοντας την υποχρέωση να υποστηρίξει την Οθωμανική Αυτοκρατορία σε περίπτωση πολέμου με την Ρωσία.

Τον Ιούλιο του 1878 τα πρώτα βρετανικά στρατεύματα έφθασαν στο λιμάνι της Λάρνακας. Οι Έλληνες Κύπριοι αντιμετώπισαν με χαρά το τέλος της Οθωμανικής κατοχής και υποδέχθηκαν τους Άγγλους με την πεποίθηση ότι θα παραχωρούσαν την Κύπρο στην Ελλάδα - όπως είχαν πράξει και με την περίπτωση των Επτανήσων τα οποία παραχώρησαν στο ελληνικό κράτος το 1864.

Το βασικότερο θέμα που προέκυψε κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας ήταν το εθνικό ζήτημα, δηλαδή η απαίτηση της πλειοψηφίας των Ελλήνων Κυπρίων να ενωθούν με το ελληνικό κράτος. Μέχρι το 1914, η Κύπρος βρισκόταν υπό ένα ιδιόμορφο καθεστώς αφού οι Άγγλοι είχαν αναλάβει τη διοίκησή της, η κυριαρχία του νησιού όμως εξακολουθούσε να ανήκει στους Οθωμανούς Τούρκους. Έτσι, στα αιτήματα των Ελλήνων Κυπρίων για ένωση, οι Βρετανοί τήρησαν αρνητική στάση υποστηρίζοντας ότι δεν μπορούσαν να συζητήσουν κάτι τέτοιο αφού δεν είχαν επίσημα την κυριαρχία του τόπου. Αυτό το καθεστώς έπαψε να ισχύει το 1914 όταν κατά τη διάρκεια του Α Παγκοσμίου Πολέμου οι Τούρκοι κήρυξαν τον πόλεμο κατά της Βρετανίας. Η «Σύμβαση της Κύπρου» του 1878 ακυρώθηκε και οι Άγγλοι προσάρτησαν, δηλαδή ενσωμάτωσαν μονομερώς στην αυτοκρατορία τους, το νησί, έχοντας πια πλήρη ελευθερία στο ζήτημα της Κύπρου.

Πράγματι, το 1915 οι Άγγλοι προσέφεραν επίσημα την Κύπρο στην Ελλάδα, με αντάλλαγμα την έξοδο της Ελλάδας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλευρό των δυνάμεων της Αντάντ (δηλαδή της Αγγλίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας), όμως η ελληνική κυβέρνηση δεν αποδέχθηκε το αίτημα καθώς επιθυμούσε να παραμείνει ουδέτερη. Η προσφορά του 1915 υπήρξε μοναδική και δεν επαναλήφθηκε ξανά ούτε όταν η Ελλάδα μπήκε τελικά στον πόλεμο το 1917. Γενικά, οι Βρετανοί παρέμειναν αρνητικοί απέναντι στο αίτημα για ένωση και μετά τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Από την πλευρά τους οι Έλληνες της Κύπρου, υπό την

ηγεσία της Ορθόδοξης Εκκλησίας, διεκδίκησαν το αίτημα πιο δυναμικά. Το 1923 με τη Συνθήκη της Λωζάνης η Τουρκία παραιτήθηκε των δικαιωμάτων της στο νησί και έτσι λίγο αργότερα, το 1925, η Κύπρος ανακηρύχθηκε επίσημα Αποικία του Στέμματος, γεγονός που αποτέλεσε τη χαριστική βολή στις ελπίδες εκείνων που ήλπιζαν ότι η Βρετανία θα παραχωρούσε την Κύπρο στην Ελλάδα.

Η άφιξη των Βρετανών άλλαξε ριζικά την κατάσταση στην Κύπρο σε διάφορους τομείς. Για παράδειγμα, σπουδαίες αλλαγές έγιναν στον τομέα της διοίκησης. Επικεφαλής της αποικιακής κυβέρνησης ορίστηκε ένας Ύπατος Αρμοστής (από το 1925 ο τίτλος μετονομάστηκε σε «Κυβερνήτης»), τον οποίο βοηθούσε στα καθήκοντά του μια ομάδα ανώτερων Άγγλων διοικητικών υπαλλήλων. Επιπλέον, υπήρχε ένας Διοικητής για κάθε μία από τις έξι επαρχίες του νησιού (δηλαδή για τη Λευκωσία, την Κερύνεια, την Αμμόχωστο, τη Λάρνακα, τη Λεμεσό και την Πάφο). Στις μεγάλες πόλεις και κωμοπόλεις οργανώθηκαν δήμοι. Οι δήμαρχοι εκλέγονταν από τους κατοίκους του κάθε δήμου. Εκσυγχρονίστηκε επίσης το δικαστικό σύστημα το οποίο βασίστηκε στα βρετανικά πρότυπα.

Παράλληλα, σημαντική εξέλιξη υπήρξε η ίδρυση του Νομοθετικού Συμβουλίου στο οποίο μετείχαν διορισμένα μέλη (δηλαδή άτομα που διορίζονταν από τον Ύπατο Αρμοστή) αλλά και μέλη τα οποία εκλέγονταν από τον λαό. Ωστόσο, στην πραγματικότητα οι αρμοδιότητες του Νομοθετικού Συμβουλίου ήταν περιορισμένες διότι αν και τα μέλη του είχαν δικαίωμα να εκφέρουν γνώμη για διάφορα θέματα, ο Ύπατος Αρμοστής έδινε την τελική έγκριση ενώ διατηρούσε επίσης δικαίωμα αρνησικυρίας (veto), είχε δηλαδή το δικαίωμα να μην αποδέχεται αλλά και να ακυρώνει τις αποφάσεις του Νομοθετικού Συμβουλίου όταν δεν συμφωνούσε με αυτές.

Προβληματική επίσης υπήρξε και η σύνθεση του Συμβουλίου: Αρχικά, τα μέλη του ήταν συνολικά δεκαοκτώ. Από αυτά έξι ήταν Βρετανοί και διορίζονταν από τον Ύπατο Αρμοστή, ενώ υπήρχαν επίσης εννέα Έλληνες και τρεις Τούρκοι οι οποίοι εκλέγονταν ξεχωριστά από τους Έλληνες και Τούρκους κατοίκους του νησιού αντίστοιχα. Όμως ο αριθμός των Ελλήνων Κυπρίων αντιπροσώπων ήταν ίσος με το άθροισμα των Βρετανών και των Τουρκοκυπρίων αντιπροσώπων. Η διευθέτηση αυτή επέτρεπε τη συνεργασία Βρετανών και Τούρκων οι οποίοι ισοψηφούσαν με τους Έλληνες. Σε περίπτωση ισοψηφίας ο Ύπατος Αρμοστής είχε τον τελικό λόγο. Επομένως ο έλεγχος που άσκησαν οι Άγγλοι στη σύνθεση του Νομοθετικού Συμβουλίου δεν επέτρεπε στην πλειοψηφία του νησιού (οι Έλληνες Κύπριοι αποτελούσαν το 74% του πληθυσμού) να έχει ουσιαστικό λόγο στη διοίκηση της Κύπρου και έτσι το Νομοθετικό Συμβούλιο υπήρξε ένας θεσμός που δεν ήταν δημοκρατικός. Πράγματι, «οι Βρετανοί αξιωματούχοι και οι αντιπρόσωποι της μειονότητας στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων συνδύαζαν τις δυνάμεις τους για να αντιταχθούν στις προτάσεις των εκλεγμένων Ελληνοκυπρίων βουλευτών. Σε περίπτωση ισοψηφίας, οι Βρετανοί διέθεταν τη νικώσα ψήφο του ύπατου αρμοστή...οι Βρετανοί δεν προσέφεραν ουσιαστική πολιτική εξουσία στους Ελληνοκυπρίους αντιπροσώπους και αντίθετα τους μετέτρεπαν μόνιμα σε μειοψηφία στα Νομοθετικά Συμβούλια.»¹

Κατά την πρώτη περίοδο της Αγγλοκρατίας κυρίαρχο θέμα υπήρξε και η οικονομία. Αν και οι Κύπριοι υποδέχθηκαν τους Άγγλους με ελπίδα για βελτίωση των συνθηκών της ζωής τους, ωστόσο η οικονομική τους κατάσταση δεν άλλαξε. Από τη μια συνέχισε η βαριά φορολογία που ίσχυε κατά τα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Από την άλλη οι Άγγλοι επέβαλαν επιπρόσθετα τον Φόρο Υποτελείας (ύψους 93,000 λιρών Αγγλίας), που αφορούσε αποκλειστικά οικονομικές υποχρεώσεις της Αγγλίας απέναντι στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και τον οποίο κλήθηκαν να πληρώσουν οι Κύπριοι. Ως αποτέλεσμα η Κύπρος παρέμεινε ένα πολύ φτωχό

¹ Ευάνθης Χατζηβασιλείου, *Το Κυπριακό Ζήτημα: Η Συνταγματική Πτυχή, 1878-1960* (Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 1998), σελ. 35,47.

νησί και η ανάπτυξή της έγινε με πολύ αργούς ρυθμούς, με αποτέλεσμα η Κύπρος συχνά να αποκαλείται «Σταχτοπούτα της Αυτοκρατορίας.»

Σταθμό στις εξελίξεις αποτέλεσε η εξέγερση εναντίον των Βρετανών που έλαβε χώρα τον Οκτώβριο του 1931 (Οκτωβριανά). Τα αίτια της εξέγερσης εντοπίζονται στην αυξανόμενη απογοήτευση που προκάλεσαν οι διαρκείς αρνήσεις των Βρετανών να συζητήσουν το θέμα της ένωσης καθώς επίσης και στη συνεχιζόμενη κακή οικονομική κατάσταση του τόπου που οδήγησε στην εξαθλίωση μεγάλου μέρους του πληθυσμού, ιδιαίτερα των αγροτών και εργατών. Επομένως, το εθνικό ζήτημα και η κακή οικονομική κατάσταση οδήγησαν στην εξέγερση των Οκτωβριανών.

Αφορμή υπήρξε η κίνηση του Βρετανού Κυβερνήτη Storrs να περάσει, χάρη στην προνομιακή του ψήφο, νέα φορολογία, αγνοώντας το Νομοθετικό Συμβούλιο το οποίο είχε ψηφίσει εναντίον της επιβολής της. Κεντρική μορφή της εξέγερσης των Οκτωβριανών, αναδείχθηκε ο Μητροπολίτης Κιτίου Νικόδημος Μυλωνάς. Ο Μυλωνάς παραιτήθηκε από τη θέση του ως μέλος του Νομοθετικού Συμβουλίου και σύντομα την κίνησή του ακολούθησαν και οι υπόλοιποι Ελληνοκύπριοι βουλευτές. Κάλεσε τους Κυπρίους σε ανυπακοή και κήρυξε την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Αυθόρμητες διαδηλώσεις εναντίον των Βρετανών έλαβαν τότε χώρα σε όλη την Κύπρο ενώ στην Λευκωσία η συγκέντρωση οδήγησε στην πυρπόληση του Κυβερνείου, την έδρα δηλαδή του Κυβερνήτη, στη θέση του οποίου αργότερα κτίστηκε το σημερινό Προεδρικό Μέγαρο. Οι Βρετανοί έδρασαν γρήγορα και κατέστειλαν την εξέγερση στην οποία αρκετά άτομα έχασαν τη ζωή τους ενώ άλλα τραυματίστηκαν.

Οι συνέπειες των Οκτωβριανών υπήρξαν πολλές και μακροπρόθεσμες. Συγκεκριμένα, επιφανείς προσωπικότητες της Εκκλησίας και της πολιτικής ζωής εξορίστηκαν, ενώ οι Άγγλοι επέβαλαν πρόστιμο στους Κυπρίους για αποκατάσταση των ζημιών που προκλήθηκαν κατά την εξέγερση. Ακόμα, καταργήθηκε το Νομοθετικό Συμβούλιο, ασκήθηκε αυστηρός έλεγχος στην εκπαίδευση, περιορίστηκε η διδασκαλία του μαθήματος της Ελληνικής Ιστορίας, απαγορεύτηκαν οι εθνικοί εορτασμοί και η χρήση εθνικών συμβόλων (για παράδειγμα ελληνικές σημαίες) καθώς και ο ελληνικός εθνικός ύμνος. Έτσι «από το 1931 η Κύπρος τέθηκε υπό ένα [...] δικτατορικό καθεστώς [...] που καταργούσε κάθε αντιπροσωπευτικό θεσμό. Μοναδικός άρχων ήταν ο κυβερνήτης, που συνδύαζε την εκτελεστική με τη νομοθετική εξουσία.»² Το ανελεύθερο καθεστώς που επέβαλαν οι Βρετανοί ονομάστηκε Παλμεροκρατία από το όνομα του Κυβερνήτη Πάλμερ που εδραίωσε κατά τη διακυβέρνησή του (1933-1939) πολλά από τα ανελεύθερα μέτρα που επιβλήθηκαν και που θα διαρκούσαν μέχρι την έκρηξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Δρ Αναστασία Γιάγκου
Εκπαιδευτικός

² François Crouzet, *Η Κυπριακή Διένεξη: 1946-1959*, μετάφραση Α. Φρυδάς, τ. 1. (Αθήνα: ΜΙΕΤ, 2011), σ.116-117.